

Hyvinvointivaltio markkinayhteiskunnassa

JUHO SAARI

Turun yliopiston sosiaalipolitiikan professori Jouko Siipi (1920–1970) päiväsi esipuheen kirjaansa *Ryysyrannasta hyvinvointivaltioon – Sosiaalinen kehitys itsenäisessä Suomessa* syyskuun 15. päivä 1967. ”*Ryysyrannalla*”, kuten tuota pitkään tutkintovaatimuksissa pysynyttä kirjaa on yleensä kutsuttu, oli monta tieteellistä ja yhteiskunnallista ansiota. Sosiaali- ja terveystieteellisesti kirjan ehkä tärkein teema on hänen havaintonsa suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneesta *laadullisesta* muutoksesta. Siivelle tärkeintä toisen maailmansodan jälkeisessä sosiaalisessa kehityksessä oli se, että ”sosiaalipolitiikan kohteena oleminen ei ollut enää vain ylhäältä tulevaa armoa, armeliaisuutta tai pakkoa vaan myös kansalaisoikeus” (Siipi 1967, 173). Suomalainen luokkiin jakautunut yhteiskunta oli vaihteittain muuttunut sosiaaliin oikeuksiin ja kansalaisuuteen nojautuvaksi hyvinvointivaltioksi.

Siivelle siirtymä hyvinvointivaltioon on toisen maailmansodan jälkeisen ajanjakson päätepiste, jonka jälkeen oli jäljellä erilaista sosiaali- ja terveystieteellistä hienosäätöä. Tämän päivän näkökulmasta Siipi kuvasi puolivuosittaisen hyvinvointivaltiokehityksen alkupistettä, jossa monet hyvinvointivaltion kannalta keskeiset järjestelmät olivat vasta idullaan. Toisaalta lähes päivälleen viisikymmentä vuotta myöhemmin, 2010-luvun lähestyessä loppuaan, suomalainen yhteiskunta on jälleen laadullisen muutoksen kynnyksellä. Nyt hyvinvointivaltio ja markkinayhteiskunta haavevat uutta valtatasaapainoa.

Sosiaali- ja terveystieteet

Sosiaali- ja terveystieteet on ytimeltään sosiaaliin riskien joko ennakoivasti tai korjaavasti kohdentuvaa keskitettyä sääntelyä ja uudelleenjakoa. Näitä sosiaalisia riskejä voi luokitella eri tavoilla, mutta perusjako voidaan tehdä toimintakyvyn perusteella. Perinteiset sosiaaliset riskit kohdistuvat työkyvyttömiin, kuten lapsiin, vammaisiin, sairaisiin ja vanhuksiin. Näihin riskeihin vastanneet järjestelmät olivat pääosin valmiita Siiven kirjoittaessa kirjaansa. Uudemmat sosiaaliset riskit kytkeytyvät enemmän työikäiseen väestöön, jolloin riskien kohteena ovat työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen, työttömyys, koulutuksen tukeminen ja asuminen. Näihin liittyvät ratkaisut tehtiin 1980-luvun loppuun mennessä. Näiden ohella kolmannen ryhmän muodostavat maahanmuuttoon ja ylivelkaantumiseen liittyvät riskit, joiden perusta on monimuotoisempi. Nämä ovat 1990-luvulla ja sen jälkeen haltuun otettuja sosiaalisia riskejä. Kaikissa näissä tapauksissa julkinen valta on vastannut yhteiskunnalliseen kysymykseen sääntelyn ja uudelleenjaon avulla ja rakentanut institutionalisoituneita riskinhallintajärjestelmiä. (Saari 2017a; riskinhallintajärjestelmien sisäisestä rakenteesta ks. Saari 2015.)

Hyvinvointivaltiolla tarkoitetaan sekä julkisen vallan vastuulla olevaa sosiaalisten riskien hallinnan kokonaisuutta että sitä läpäiseviä periaatteita, kuten oikeuksien ja velvollisuuksien yksilöllistämistä, siirrettävyyttä, sukupolvien välistä riippumattomuutta sekä hallintajärjestelmien poliittista ohjausta ja kollektiivisuutta. Keskeinen osa hyvinvointivaltiota on myös kattava sosiaali- ja terveystieteiden tilastointi. Kansallisen mallin käsite on puolestaan vielä tätäkin laajempi, jolloin hyvinvointivaltiota tarkastellaan suhteessa muihin politiikkalohkoihin, elinkeinoelämään sekä asumis-, työ- ja pääomamarkkinoihin. Siinä eri politiikkalohkot ja markkinat muodostavat vastavuoroisesti toisiaan

Kirjoitus perustuu Tampereen yliopistossa 5.9. 2017 pidettyyn sosiaali- ja terveystieteiden professorin juhlaalustukseen.

ehdollistavan kokonaisuuden. (Saari 2006; Vartiainen 2014.)

Sosiaali- ja terveystaloudellisen tutkimuksen on puolestaan ollut neljä peruskohdetta. Ensinnäkin se on kohdentunut edellä mainittujen sosiaalisten riskien hallintarakenteiden historiaan, uudistumiseen ja tulevaisuuteen. Perinteisesti se on kiinnittänyt huomiota intressien organisoitumiseen, välittymiseen ja koordinaatioon, mutta tarkastelun kohteena on ollut myös muun muassa agendojen, kehysten, ideoiden ja tapahtumaketjujen merkitys sekä organisaatorakenteiden uudistukset. (Ks. Uusitalo 1985; Alestalo & Uusitalo 1986; Niemelä & Saari 2011.) Toiseksi se on analysoinut organisaatioiden, instituutioiden (pelin sääntöjen) ja kansalaisten välistä vuorovaikutusta: esimerkkeinä voidaan mainita hyvinvointivaltion merkitys ihmisten käyttäytymisen muokkaajana ja kansalaisten näkemykset hyvinvointivaltion toimintaperiaatteista ja oikeutuksesta (Saari 2017c). Kolmanneksi se on kohdentanut huomionsa väestöryhmien välillä hyvinvoinnissa ja terveydessä havaittaviin eroihin. Viime kädessä kyse on tältä osin ollut resursseihin, toimintakykyyn ja ihmisten subjektiivisiin käsityksiin liittyvän yhteiskunnallisen eriarvoisuuden tutkimuksesta (Vaarama & al. 2014; Saari 2011). Neljänneksi se on tarkastellut hyvinvointivaltion vaikuttavuutta muun muassa hyvinvointi- ja terveyseroihin sekä asumiseen, työllisyyteen, koulutukseen ja osallisuuteen.

Markkinayhteiskunnallistuminen

Edellä luetellut sosiaaliset riskit ja tutkimuskohdet ovat sosiaali- ja terveystaloudellisen tutkimuksen keskeisiä myös tulevaisuudessa. Toki ne kansainvälistyvät ja tutkijat luovat uusia lähestymistapoja ja teoreettisia kehityksiä, mutta tutkimusalueen ydin on kohtuullisen vakiintunut. Samalla on kuitenkin syytä pohtia, missä määrin sosiaali- ja terveystaloudellisen tutkimuksen tulisi kohdentua myös hyvinvointivaltion ja sen toimintaympäristön väliseen vuorovaikutukseen. Hyvinvointivaltion ja markkinayhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen mekanismit ovat yksi mahdollinen esimerkki tämänkaltaisesta tutkimuksesta (muita samankaltaisia aiheita ovat muun muassa kilpailukyky, kestävä kehitys ja demografinen muutos).

Tälle pohdinnalle on ilmeinen syy. Hyvinvointivaltion institutionaalisten rakenteiden toimintaympäristö on vaihtelevasti muuttumassa markki-

namekanismiin perustuvaksi. ”Markkinayhteiskunnallistumisen” taustalla on muun muassa teknologinen kehitys, institutionaalisten pelisääntöjen muutos markkinamyönteisemmiksi ja kotitalouksien vaurastuminen. Samanaikaisesti markkinamekanismien käyttö on yleistynyt myös sosiaali- ja terveystaloudellisen toiminnan osalta. Jouko Siiven kuvaama sosiaalinen kansalainen on muuttumassa markkinoilla valintoja tekeväksi kuluttajaksi myös sosiaali- ja terveystaloudellisen tutkimuksen osalta. Keskeinen kysymys on, miten hyvinvointivaltiossa tavallinen keskitetty sääntely ja uudelleenjakotähän uuteen tilanteeseen sopeutuvat.

Hyvinvointivaltion ja markkinayhteiskunnan yhteensovittamisen problematiikka on työlistänyt sosiaali- ja terveystaloudellisen tutkimuksen alan klassikoista lähtien.¹ Useimmat klassikotutkijat ammensivat sosiaali- ja terveystaloudellisen tutkimuksen legitimiteetin markkinamekanismiin liittyvien ongelmien kuvaamisesta ja hallinnasta. Niissä markkinoihin perustuva vaihto määriteltiin tuhoisaksi voimaksi, joka aiheutti yhteiskunnan rakenteellista ja kulttuurista jakautumista ja vähensi väestöryhmien välistä solidaarisuutta. Keskitetty sosiaali- ja terveystaloudellisen tutkimuksen lojaliteetti loi puolestaan yhteistä kansalaisuutta, markkinoiden vastaista spontaania vastaliikettä ja yhteenkuuluvuutta lisääviä lajasuhteita. Sosiaali- ja terveystaloudellisen tutkimuksen oli nimenomaisesti ”markkinoiden vastaista politiikkaa” (Esping-Andersen 1988).

Klassikkojen esiin nostamat teemat ovat edelleen ajankohtaisia. Niihin liittyvästä, aikaansa sidotusta historiallisesta aineksesta voi irrottaa lukuisia mikrotason mekanismeja, jotka soveltuvat myös 2010-luvun sosiaali- ja terveystaloudellisen tutkimuksen analysointiin. Samalla hyvinvointivaltion ja markkinayhteiskunnan välisten mekanismien analysointia voidaan ajanmukaistaa (ks. myös Halmetoja & al. 2016). Keskeistä on pyrkiä näiden mekanismien pragmaattiseen analysointiin ilman suuntaa tai toiseen ulottuvia aatteellisia ennakkoluuloja, jotka jo etukäteen määrittäisivät tulosten sisällön.

Kuusi kysymystä

Sosiaalisten riskien hallinnan kannalta tarkasteltuna ainakin seuraavat kuusi hyvinvointivaltion ja

¹ Muun muassa T.H. Marshall, Karl Polanyi ja Richard Titmuss ovat pohtineet tätä problematiikkaa. Useiden klassikkojen ajattelua esitellään teoksessa Saari (2005).

markkinayhteiskunnan yhteensovittamiseen liittyvää temaattista kokonaisuutta vaativat systemaattisempaa analyysia:

Ensinnäkin markkinamekanismin systemaattinen hyödyntäminen saattaa aiheuttaa *haasteita yksittäisten riskinhallintajärjestelmien sisäiselle johdonmukaisuudelle*, erityisesti samaan riskiin vastaavien sääntely- ja uudelleenjakojärjestelmien yhteensovittamiselle. Suomalaisen hyvinvointivaltion parhaita saavutuksia on ollut tulonsiirtojen ja palvelujen välisen rajan ylittäminen ja sosiaali- ja terveystalouden säilyttäminen vakaina ja kollektiivisina riskikohtaisina rakenteina. Tätä on tukenut sosiaali- ja terveysministeriön varsin vahva asema. (Saari 2010.) Nyt kehitys on ollut näitä riskinhallintajärjestelmiä eriyttävä. Itse asiassa sote-uudistuksen keskeinen haaste on ollut samaan riskiin vastaavien tulonsiirtojen ja palvelujen eriyttäminen saman hallintarakenteen sisällä. Esimerkiksi vanhuspalvelu-, asiakasmaksu-, lääkela- ja eläkepolitiikkien välillä on alati kasvava etäisyys, vaikka ihmisten arjen rakenteissa ne kytkeytyvät läheisesti toisiinsa. Myöskään uudet hallintorakenteet eivät sen paremmin valtioneuvostossa kuin maakunnissa tue tätä integrointia.

Toiseksi markkinamekanismien systemaattinen hyödyntäminen sosiaali- ja terveystaloudessa edellyttää pitkälle menevää *palvelujen tuotteistamista ja omistusoikeuksien määrittelyä* sekä kilpailuneutraliteettia. Jossakin määrin haastavaa on ollut organisaattorijojen ylitse ulottuvien palveluketjujen tuotteistaminen ja järjestöjen tuottamien palvelujen asemoiminen palvelujärjestelmän osaksi (Lehto & Tynkkynen 2013; Särkelä 2016; Lehto 2017). Omat haasteensa voi olla niissä tapauksissa ja palveluissa, joissa vaikuttavuus rakentuu tuotteistettujen yksilökohtaisten ja moniulotteisempien yhteisöllisten palvelujen yhdistelmästä, kuten esimerkiksi suonensisäisten huumeiden käyttäjien palveluissa. Samalla tuotteistaminen ja omistusoikeuksien aikaisempaa tarkempi määrittely voi rajoittaa julkisen vallan mahdollisuuksia rakentaa tulonsiirto- ja palvelujärjestelmä omien näkemystensä mukaiseksi.

Kolmanneksi on pohdittava hyvinvointivaltion ja markkinayhteiskunnan *yhteensovittamista eriarvoisuuden näkökulmasta*. Markkinayhteiskunnalla on ollut taipumusta eriarvoistaa tuotannontekijätulojen jakaumaa. Erityisen haasteellista tämä eriarvoistuminen on ollut viime vuosina, kun erilaiset ”voittaja vie kaiken” -rakenteet ovat alkaneet yleistyä alustataloudessa ja merkittävällä osal-

la työvoimasta on vaikeuksia saavuttaa elämiseen riittävää palkkatasoa. Suomessa tämä kehitys on vasta idullaan, mutta epäselvää on, kuinka hyvin hyvinvointivaltio kestää eriarvoistumisesta aiheutuvaan rahoittajien vastahankaisuutta. Legitimiteetin heikkenemisestä on joitakin heikkoja signaaleja. Suomalaiset toki esimerkiksi kannattavat laajasti hyvinvointivaltiota, mutta huomattava osa suomalaisista kokee hyvinvointivaltion olevan laiskistava institutionaalinen rakenne (Kangas 2000; Saari 2017a; Saari & al. 2017). Samaten markkinayhteiskunnallistumisella voi olla hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia. Erityistä huomiota olisi tällöin kiinnitettävä perinteisten tuloerojen ohella myös statuserojen aiheuttamiin hyvinvointi- ja terveysvajeisiin (Ahonen 2016).

Neljänneksi on syytä analysoida *hyvinvointivaltioiden ja sisämarkkinoiden* yhteensovittamisen mekanismeja. Hyvinvointivaltio on rakentunut osana kansallisvaltion rakentumista ja saanut vaikutteita lähinnä muista Pohjoismaista. EU-jäsenyyden myötä myös suomalainen hyvinvointivaltio on joutunut sopeutumaan tavaroiden, palvelujen, pääomien sekä ihmisten ja työvoiman vapaaseen mutta säänneltyyn liikkuvuuteen eurooppalaisilla sisämarkkinoilla. Haasteellista on ollut suomalaisen asumisperustaisen sosiaaliturvan ja sisämarkkinoiden yhteensovittaminen, mutta sen ohella on syytä analysoida muun muassa rahapelaamisen, alkoholipolitiikan ja terveyspalvelujen asemaa sisämarkkinoilla. Näillä voi olla ennakoimattoman suuri vaikutus suomalaiseen hyvinvointivaltioon. (Kalliomaa-Puha 2017; Heinenon 2017; Saari 2017b.)

Viidenneksi markkinayhteiskunnallistuminen voi vaikuttaa *ihmisten välisiin sosiaalisiin suhteisiin*. Viime kädessä toiset ihmiset ovat se todellinen perusturva, joka meillä itse kullakin on. Vaila merkitystä ei ole se, kuinka hyvinvointivaltion ja markkinayhteiskunnan vuorovaikutus muokkaa näitä sosiaalisia suhteita. Oma merkityksensä tuolla vuorovaikutuksella on neljän sukupolven ketjuihin, jotka kaikessa monimuotoisuudessaan alkavat olla tavanomaisia Suomessa. Empiirisesti näyttäisi olevan virheellistä väittää markkinoistumisen aiheuttavan yksinäisyyttä. Myöskään ei ole näyttöä hyvinvointivaltion yksinäistävistä vaikutuksista. Itse asiassa hyvinvointivaltioissa on vähemmän yksinäisyyttä kuin muualla. Samalla on kuitenkin syytä pohtia, miten sosiaalisten suhteiden välineellistymisen on kytköksissä markkinayhteiskunnallistumiseen. (Saari 2016.)

Kuudenneksi on syytä pohtia *yhteisen hyvän ja markkinamekanismin* yhteensovittamisen haasteita ja mahdollisuuksia. Suomalainen sosiaali- ja terveyspolitiikka ei ollut yksinomaan etuuksia ja palveluita. Se on myös yhteisen hyvän sääntelyä, joka on kohdentunut muun muassa rahankeräykseen, rahapelaamiseen, tupakkaan ja alkoholiin. Lähtökohtana on ollut ajatus sosiaali- ja terveyspoliittisen järjestelmän institutionaalista rakennetta tukevasta yleishyödyllisyydestä, jonka nimissä on asetettu rajoja markkinoiden ja yritysten toiminnalle. Nyt kaikilla näillä alueilla vakiintuneet toimintatavat ovat vaihteittain muuttumassa markkina- lähtöisimmiksi teknologisen kehityksen, valtasuhteiden muutoksen ja markkinoistumisen välisen vuorovaikutuksen seurauksena. (Saari 2011.)

Edellä mainitut teemat vaativat institutionaalisen rakenteen systemaattista tutkimusta, ja etukäteen ei voida ennustaa tutkimuksen lopputulosta. Kukin niistä voidaan operationalisoida ja siten systemaattisesti analysoida. Niihin liittyen voidaan päästä varsin laajaan yhteisymmärrykseen tarkastelemalla systemaattisesti eri tapaustutkimuksia sekä historiallisesti että vertailevasti.

Vailla merkitystä ei ole myöskään se, minkälaisten teoreettisten työkalujen avulla tutkijat analysoivat edellä kuvattuja teemoja. Tässä on tapahtunut myönteistä kehitystä. Samoihin aikoihin, kun Siipi kirjoitti *Ryysyrannan* esipuhetta, yhdysvaltalainen kollektiivisen toiminnan tutkija Mancur Olson (1968) tiivistä, että sosiologin taitvas olisi taloustieteen helvetti, koska oletukset ihmisten ja organisaatioiden toiminnasta olivat niin erilaisia. Taloustieteellisesti rationaalinen sosiaali- ja terveyspolitiikka olisi ollut yhteiskunnallisesti tuhoisa ja yhteiskunnallisesti toimiva taloustieteellisesti jäykkä. Kummallakin puolella tuota jakolinjaa oli perusteltuja syitä epäillä toisen osapuolen toiminnan mielekkyyttä. Tuossa tilanteessa hyvinvointivaltion ja markkinayhteiskunnan välisten mekanismien analysointi olisi ollut aika lailla tieteenalan oletuksista käsin ennalta määrättyä.

1990-luvulla ja sen jälkeen on tapahtunut paljon vastavuoroista oppimista. Erityisen myönteistä on näiden tieteenalojen rajapinnoissa syntynyt luova marginaalisuus, jonka tunnetuimpia muotoja ovat uusi taloussosiologia ja institutionaalinen taloustiede. Samankaltaista myönteistä lähenymistä on tapahtunut politiikka- ja terveystieteissä. Näitä lähestymistapoja luovasti yhdistelemällä on ollut mahdollista rakentaa instituutioiden ja oikeuksien merkitystä alleviivaava teoriakehitys,

jota voidaan soveltaa lukuisiin tutkimuskohteisiin hyvinvointivaltion ja markkinayhteiskunnan rajapinnan tutkimuksessa. Parhaimmillaan kyse on poikkitieteellisestä tutkimuksesta, jossa eri lähestymistavat tukevat toisiaan integroituna kokonaisuutena.

Politiikan asema sosiaali- ja terveyspolitiikassa

Jouko Siiven *Ryysyrannan* 50-vuotisjuhlan ohella vuoteen 2017 liittyy myös toinen sosiaalipoliittikan historian merkittävä kiinnekohta. Heinäkuun 9. päivä tuli nimittäin sata vuotta Pekka Kuusen (1917–1989) syntymästä. Pekka Kuusen kirjoittama *60-luvun sosiaalipoliittikka* (1961) on ollut monelle suomalaiselle sosiaali- ja terveyspolitiikan tutkijalle esikuva, mitä tulee tutkimuksen ja politiikan integroimiseen. Yhä uudestaan sosiaalipoliittikat ovat ottaneet vauhtia Pekka Kuusesta pohtiessaan sosiaalipoliittikan tulevaisuutta. Pekka Kuusen avaamaa polkua seuranneista teoksista epäilemättä kattavin on ollut professori Olavi Riihisen (1992) toimittama 600-sivuinen teos vuodelta 1992. Myös se kurotti vuoteen 2017 (ks. myös Anttonen 2016).

Näkemyks sosiaalipoliittikasta tieteen ja käytännön sillalla olevana yhteiskunnallisena toimintana on tietysti yhtä vanha kuin reformistorientoitunut sosiaalipoliittikka, mutta Kuusen *60-luvun sosiaalipoliittikka* oli tässä tieteen ja käytännön integraatiossa omaa luokkaansa. Uudemman tutkimuksen esikuvana 60-luvun sosiaalipoliittikka on kuitenkin sikäli ongelmallinen, että sitä ei toimeenpantu. Sen paremmin oletukset, ennusteet kuin politiikkasuositukset eivät toteutuneet (Bergholm & Saari 2009). Tämän suunnitelman ja toteutuneen kehityksen välisen jännitteen muuten havaitsi myös Jouko Siipi *Ryysyrannassaan*. Siinä hän huomauttaa Kuusen teoksen ydinasioiden tulleen politiikassa ”keveyhkösti” sivuutetuksi. (Siipi 1967, 216–217.) Syytä tai toisesta usko ohjelman toteutumiseen on kuitenkin vahva.

Kuusen merkitys oli kuitenkin hänen ohjelmaansa suurempi, sillä hänen teoksensa merkitys on uuden ajattelutavan esiintuomisessa ja ajatuksen voiman ymmärtämisessä. Niiden ympärille rakentui Suomessa laajapohjainen yhteisymmärrys, joka kantoi 1980-luvulle saakka. Samankaltaista yhdistävää tulevaisuudenvisiota ei ole sen jälkeen Suomessa rakennettu. Esimerkiksi sosiaali-

menojen kehitystä analysoinut SOMERA-komitea (2002) tai sosiaaliturvan kokonaisuudistusta valmistellut SATA-komitea (2009) eivät tuottaneet tämänkaltaista jaettua visiota. Varsin pian selviää, pystyykö keväällä 2017 hallituksen puoliväliriihessä aloitettavaksi sovittu sosiaaliturvan kokonaisuudistus tämänkaltaisen vision rakentamiseen. Hankkeen tavoitteena on käynnistää valmistelut työllisyyttä ja toimeliaisuutta parantavasta, eriarvoisuutta vähentävästä sosiaaliturvan kokonaisuudistuksesta. (VNK 2017.) Sen yhteydessä olisi tilaa vähän pidemmälle tulevaisuuteen kurottavalla isolla visiolle, jonka yhteydessä pohdittaisiin hyvinvointivaltion ja markkinayhteiskunnan yhteensovittamisen periaatteita.

Samana prosessin osana on mahdollista pohtia tutkimuksen paikkaa poliittisessa valmistelussa, päätöksenteossa ja toimeenpanossa. Kautta aikojen näihin ”innovaatiopolkuihin” osallistuvilla tutkijoilla on samankaltainen ongelma kuin Ikaroksella aikoinaan. Antiikin tarinoita lukeneet tietävät, että hänen ongelmansa oli, kuinka lentää vahasiivillä merenpäällä ilman, että aurinko sulattaa tai merenpinta kostuttaa siivet. Samalla tavalla poliittisiin prosesseihin osallistuvat sosiaalipolitiikan tutkijat saattavat sulattaa siipensä, jos he lentävät liian korkealla politiikan loisteessa. Heidän kykynsä puolueettomaan analyysiin ja objektiivisuutta tavoittelevaan tutkimukseen saattaa heiketä (Hiilamo 2014, 71). Toisaalta politiikan valmisteluun osallistuvat tutkijat saattavat kostuttaa siipensä ja päätyä vuosittain tuotettavien selvitysten tekijöiksi, suhteellisen pienten yksityiskohtien lähes täydellisiksi osaajiksi tai valiokuntalausuntojen antajiksi ilman sen suurempaa teoreettista kunnianhimoa tai sosiaali- ja terveystieteellistä visiota.

Monien muiden sosiaali- ja terveystieteiden tavoitteen olon osaltani pyrkinyt ”lentämään” sosiaali- ja terveystieteiden eri alueilla siipiäni sulattamatta tai niitä kastelematta. Esimerkkinä voidaan mainita tutkimukset asunnottomista, leipäjonon asiakkaista ja suomenkisaisten huumeiden käyttäjistä, joiden yhteydessä olemme pureutuneet erilaisiin huono-osaisuuden notkelmiin ja kartoittaneet politiikkavaihtoehtoja (Saari 2015; Ohsalo 2017; Laitinen & al. 2017). Samaten olen myös pyrkinyt lisäämään päätöksenteon käytössä olevaa informaatiovarantoa työskentelemällä politiikan ja tutkimuksen rajapinnassa pohtimalla muun muassa hyvinvointivaltion ja Suomen mallin tulevaisuutta. Nämä tutkimukset ovat olleet mahdollisimman moni- ja poikkitieteellisiä, mikä

on mahdollistanut eri tieteenalojen näkökulmien lähtökohtaisen yhteensovittamisen. (Saari 2010; 2013.)

Näistä ja eräistä muista hankkeista saamani kokemusten valossa on ilmeistä, että tutkimuksen, hallinnon ja politiikan yhteensovittamisessa on paljon sekä tehtävää että mahdollisuuksia. Sama käsitys näyttää olevan myös useilla muilla tutkijoilla. Suomen Akatemian yhteydessä toimivan Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamien tutkimushankkeiden kokemukset ”vuoro-vaikutuksesta” tulevat epäilemättä olemaan tässä suhteessa mielenkiintoisia, sillä hankkeiden suuri määrä mahdollistaa systemaattisesti arvioinnin. Kuitenkin paikallaan olisi, että tutkimuksen paikkaa poliittisessa valmistelussa, päätöksenteossa ja toimeenpanossa pohdittaisiin systemaattisesti myös sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Hyvinvointivaltion tulevaisuus

Ryysyrannan viimeisillä sivuilla professori Siipi oli varsin luottavainen, mitä tulee hyvinvointivaltion tulevaisuuteen. Toki hän oli huolissaan tuottavan työikäisen väestön vähäisestä määrästä hyvinvointivaltiossa, kansalaisten vaatimustason vaikutuksesta verotukseen ja tuottavuuteen sekä Suomen kohtalosta eurooppalaisten valtakeskusten välissä, mutta hänen näkynsä Suomen hyvinvointivaltion tulevaisuudesta oli myönteinen. Jälkikäteen arvioiden hän oli visiossaan oikeassa, sillä seuraavat vuosikymmenet olivat hyvinvointivaltion rakentamisen ja laajentamisen aikaa. Sen paremmin 1970-luvun lopun murros kuin 1990-luvun lama eivät kyseenalaistanut hyvinvointivaltion perusperiaatteita (Alestalo & Uusitalo 1986; Heikkilä & Uusitalo 1997; Saari 2010). Myös 2010-luvun jälkipuolen sosiaali- ja terveystieteiden kylmä kausi näyttää sisältävän enemmän jatkuvuutta kuin murrosta, mitä tulee sosiaalimenoihin ja sosiaalisten riskien hallintajärjestelmiin. Kaiken kaikkiaan Suomi on 2010-luvulla yksi maailman parhaista maista. (Saari 2017a; Tilastokeskus 2017.)

Historiallisen kehityksen valossa on syytä olla varovaisen optimistinen myös sosiaali- ja terveystieteiden jatkosta: ei ole erityistä syytä epäillä, etteikö myös tulevaisuudessa – sanotaan vaikkapa 50 vuoden kuluttua – olisi hyvinvointivaltion kaltaisia institutionaalisia rakenteita. Hyvinvointival-

tio ei ole yhden sukupolven projekti, vaan varsin käytännöllinen tapa vastata ihmisten kohtaamiin sosiaalisiin riskeihin. Niin kauan kuin näitä sosiaalisia riskejä on tai niitä on mahdollista määritellä, niihin on syytä tavalla tai toisella vastata, ja siihen sosiaali- ja terveystalitiikka on toimiva ratkaisu. Sosiaali- ja terveystalitiikan selviytyminen

on kuitenkin kytköksissä sen kykyyn sopeutua toimintaympäristön muutoksiin. Näistä muutoksista eräs tärkeimmistä on markkinayhteiskunnallistuminen. Tulevaisuus ei kuitenkaan tule vastaan annettuna, vaan tässä sopeutumisessa politiikalla on viimeinen sana.

KIRJALLISUUS

- Ahonen, Tiina: Mekanismit hyvinvoinnin ja eriarvoisuuden välissä. Tarkastelussa statusstressi ja epäluottamus Suomessa. (Westermarck seuran vuoden pro gradu 2017 palkinnon saanut tutkielma). Kuopio: Itä-Suomen yliopisto, yhteiskuntatieteiden laitos, 2016.
- Anttonen, Anneli: Sosiaalipolitiikan tulevaisuudesta: voiko sitä tietää? S. 25–44. Teoksessa Halmetoja, Antti & Koistinen, Pertti & Ojala, Satu (toim.): Sosiaalipolitiikan lomo. Tampere: Tampere University Press, 2016.
- Alestalo, Matti & Uusitalo, Hannu: Finland. S. 123–190. Teoksessa Flora, Peter (toim.): Growth to Limits. Berlin: Walter De Gruyter, 1986.
- Bergholm, Tapio & Saari, Juho: Paradigmat, agendat ja kehukset – Miten Pekka Kuusen 60-luvun sosiaalipolitiikka on vaikuttanut suomalaisen hyvinvointivaltion kehitykseen? S. 31–64. Teoksessa Kananen, Johannes & Saari, Juho (toim.): Ajatuksen voima. Ideat hyvinvointivaltion uudistamisessa. Jyväskylä, SoPhi/ Minerva, 2009.
- Esping-Andersen, Gøsta: Politics against Markets. The Social Democratic Road to Power. Princeton: Princeton University Press, 1988.
- Halmetoja, Antti & Koistinen, Pertti & Ojala Satu (toim.): Sosiaalipolitiikan lomo. Tampere: Tampere University Press, 2016.
- Hiilamo, Heikki: Mitä merkitystä on sosiaalipoliittisella tutkimuksella. Janus 22 (2014): 1, 69–76.
- Heikkilä, Matti & Uusitalo, Hannu (toim.): Leikkausten hinta. Tutkimuksia sosiaaliturvan leikkauksista ja niiden vaikutuksista 1990-luvun Suomessa. Helsinki: Stakes, 1997.
- Heinonen, Noora: Rajat ylittävä terveydenhuolto - Sairaanhoidon tarpeeseen ja hallinnollisia tehtäviä. S. 196–214. Teoksessa Kalliomaa-Puha, Laura & Tuovinen, Anna-Kaisa (toim.): Sosiaaliturvan rajoilla. Kirjoituksia kansainvälisestä sosiaalioikeudesta. Teemakirja 16. Helsinki: Kela, 2017.
- Kalliomaa-Puha, Laura & Tuovinen, Anna-Kaisa (toim.): Sosiaaliturvan rajoilla. Kirjoituksia kansainvälisestä sosiaalioikeudesta. Teemakirja 16. Helsinki: Kela, 2017.
- Kangas, Olli: Muurahaiset ja heinäsiirkka. Australialaisten ja suomalaisten mielipiteet oikeudenmukaisista sosiaalieduista. Yhteiskuntapolitiikka 65 (2000): 5, 406–421.
- Kuusi, Pekka: 60-luvun sosiaalipolitiikka. Helsinki: WSOY, 1961.
- Laitinen, Kristiina & Uhlback, Saara & Eskelinen, Niko & Saari, Juho: Sumuisten sielujen hyvinvointi. Terveystuontapisteiden asiakkaiden hyvinvointi ja palvelujärjestelmään kiinnittyminen. Diak työelämä 9. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2017.
- Lehto, Juhani & Tynkkynen, Liina-Kaisa: Älykkäästi suunnitellut sosiaali- ja terveydenhuollon markkinat? Yhteiskuntapolitiikka 78 (2013): 6, 605–617.
- Lehto, Juhani: Sote-markkinat julkisen sääntelyn haasteena. Yhteiskuntapolitiikka, 2017. (e-julkaisu 6.3.2017)
- Niemelä, Mikko & Saari, Juho (toim.): Politiikan polut ja hyvinvointivaltion muutos. Teemakirja 11. Helsinki: Kela, 2011.
- Ohisalo, Maria: Murusia hyvinvointivaltion pohjalla. Leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus. Kuopio: Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies., no 148, 2017.
- Olson, Mancur Jr: Economics, Sociology, and the Best of All Possible Worlds. Public Interest 12 (1968): 1, 96–118.
- Riihinen, Olavi (toim.): Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehittämiseen ja tulevaisuuteen. Helsinki: WSOY, 1992.
- Saari, Juho (toim.): Hyvinvointivaltio – Suomen mallia analysoimassa. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 60. Helsinki: Yliopistopaino, 2005.
- Saari, Juho (toim.): Suomen malli – Murroksesta menestykseen? Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 61. Helsinki: Yliopistopaino, 2006.
- Saari, Juho (toim.): Hyvinvointi – Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 2011.
- Saari, Juho (toim): Tulevaisuuden voittajat – Hyvinvointivaltion mahdollisuudet Suomessa. Helsinki:

- ki: Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 5/2010.
- Saari, Juho: Yhteisen hyvän vartijat – Kollektiivisten hyödykkeiden yhteiskunnallinen sääntely. S. 249–279. Teoksessa Pessi, Anne Birgitta & Saari, Sakari (toim.): Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkimuksia A31, 2011.
- Saari, Juho (toim.): Suomen sillat tulevaisuuteen. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 8, 2013.
- Saari, Juho: Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus, 2015.
- Saari, Juho (toim.): Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 2016.
- Saari, Juho: Tilannekuva. Taloudellinen kestävyys ja sosiaalinen perusta. S. 37–69. Teoksessa Saari, Juho (toim.): Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Tampere University Press, 2017a.
- Saari, Juho: Varauksellinen Suomi – Eurooppalaistuva sosiaalipolitiikka. S. 95–123. Teoksessa Raunio, Tapio & Saari, Juho (toim.): Reunalla vai ytimessä. Suomen EU-politiikan muutos ja jatkuvuus. Helsinki: Gaudeamus, 2017b.
- Saari, Juho: Sosiaaliturvariippuvuus. Asenteet ja politiikka. S. 69–97. Teoksessa Saari, Juho (toim.): Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Tampere University Press, Tampere 2017c.
- Saari, Juho & Kainulainen, Sakari & Mutanen, Anniina: Köyhyyskartta – Kuka pitää köyhää laiskana. S. 187–204. Teoksessa Saari, Juho (toim.): Sosiaaliturvariippuvuus – Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Tampere University Press, 2017.
- Siipi, Jouko: Ryysyrannasta hyvinvointivaltioon. Sosiaalinen kehitys itsenäisessä Suomessa. Helsinki: Tammi, 1967.
- Särkelä, Riitta: Järjestöt julkisen kumppanista markkinoiden puristukseen: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen muutos sosiaalipalvelujen tuottajana vuosina 1990–2010. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 40, 2016.
- Tilastokeskus: Suomi maailman kärjessä. <http://www.stat.fi/ajk/satavuotiasuomi/suomimaailmankarjessa.html> (luettu 22.8. 2017)
- Uusitalo, Hannu: Luokkarakenne ja intressien organisoituminen. Sosiologia 22 (1985): 3, 165–176
- Vaarama, Marja & Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Moisio, Pasi & Muuri, Anu (toim.): Suomalaisen hyvinvointi 2014. Teema 22. Helsinki: THL, 2014.
- VNK (Valtioneuvoston kanslia): Ratkaisujen Suomi: Puolivälin tarkistus – Hallituksen toimintasuunnitelma vuosille 2017–2019. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki: Hallituksen julkaisusarja 5/2017.
- Vartiainen, Juhana: Hyvinvointivaltio ja markkinatalous. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014): 3, 328–336.